

PŘÍSPĚVEK K VERTIKÁLNÍ VÝSTAVBĚ V NAŠICH MĚSTECH

Karel Kibic

Výškové budovy a jejich uplatnění v městském organismu patří nepochybně k nejvýznamnějším urbanistickým a památkovým problémům v současné přestavbě a nové výstavbě našich měst. Delší dobu připravovaná územní řešení, více či méně diskutovaná, docházejí nyní realizace a je možné porovnávat předchozí úvahy i záměry a jejich skutečné výsledky. Výškové budovy se mohou nacházet i mimo historické jádro města, v místě dřívější památkově sterilní zástavby či na volné ploše, v nižších polohách než městské centrum atd., a přece právě realizované příklady nás přesvědčují o jejich nesporných vzájemných vztazích, jež jsou ještě zdůrazněny okolností, že převážná většina z 940 historických měst a městeček v českých zemích

jsou města malá a střední. Je ovšem také jisté, že se měřítko našich měst od 19. století zvětšuje, plošně i vertikálně, a že se touto problematikou zabývali už dříve památkáři. Když posuzoval Zdeněk Wirth měřítkovou přestavbu našich měst na začátku tohoto století, na příkladu Přelouče konstatoval (r. 1909): „Stará Přelouč byla městečko pěkně na kopci položené; na obě strany sklánějící se návrší pomalu stupňovaly řady domků, po stranách hlučné silnice položených, až k účinnému vrcholu v náměstí a prostém kostelu. Dnes máš dojem, že se celá Přelouč slila ve třech budovách, renaissanční záložně a barokních školách a radnici, jež vítězně přebily nejen kostel, ale i městečko v celé délce a přijde-li na náměstí, máš dojem fyzické tísně, že

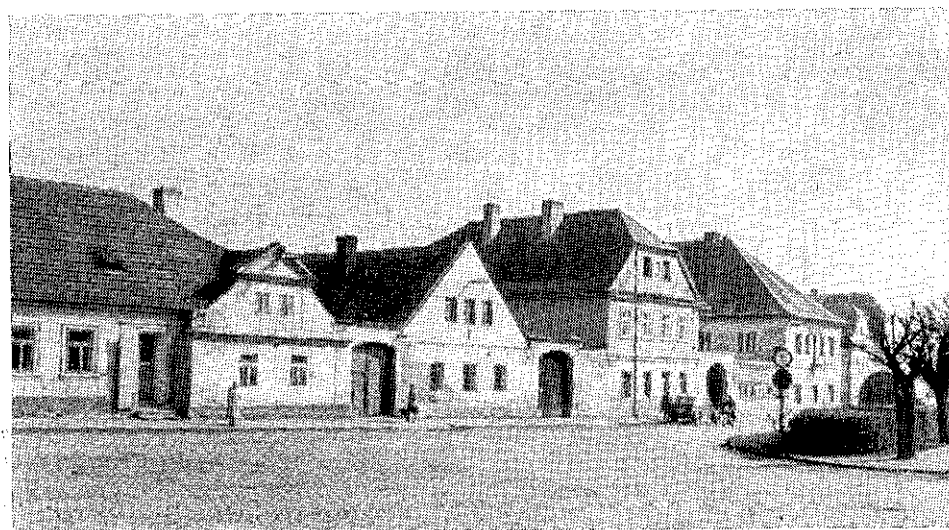
Příbram — pohled na město před přestavbou

ti tři obři rozdrtili droboučké své okolí, několik domků s podloubím. Snad je tu dobře vyjádřen zájem, jenž udržuje dnešní město, snad se slil život do těchto mnohapatrových architektur, ale obraz města je zničen navždy¹. Cesta neustálého zvyšování celkové podlažnosti v centru města není památkově ani urbanisticky vhodná. — Jak by asi hodnotil Zdeněk Wirth nyní současné problémy při přestavbě našich měst! Převratný růst pracovních příležitostí ve městech vyvolává rozsáhlou bytovou výstavbu, takže se podíl historického jádra v celém městě z hlediska počtu jeho obyvatel i bytových jed-

notek stále snižuje (např. v Českých Budějovicích činí nyní jen 7%), zato se v něm podstatně zvyšují nároky občanské vybavenosti a města je nutné — též z hlediska výroby a dopravy — nově organizovat. Téměř každé rozšíření města, a to i s nízkopodlažní zástavbou, umenšuje působivost městského centra, jehož dominanty se ve zvětšeném intravilánu města stále více ztrácejí. Průměrná podlažnost nových sídlišť však je navíc vesměs podstatně větší než dvou až třípodlažní zástavba našich historických měst. K hledání cest k zachování starých hodnot a vytváření hodnot nových může přispět i vyhodno-

Dobříš — část náměstí před přestavbou. Snímek K. Kibic

Příbram — přestavba severní části města s průhledem na městské centrum. Snímek K. Kibic.

Havlíčkův Brod — výškový objekt na Smetanově náměstí se zachovanými pam. chráněnými domy čp. 34 a 35. Snímek K. Kibic.

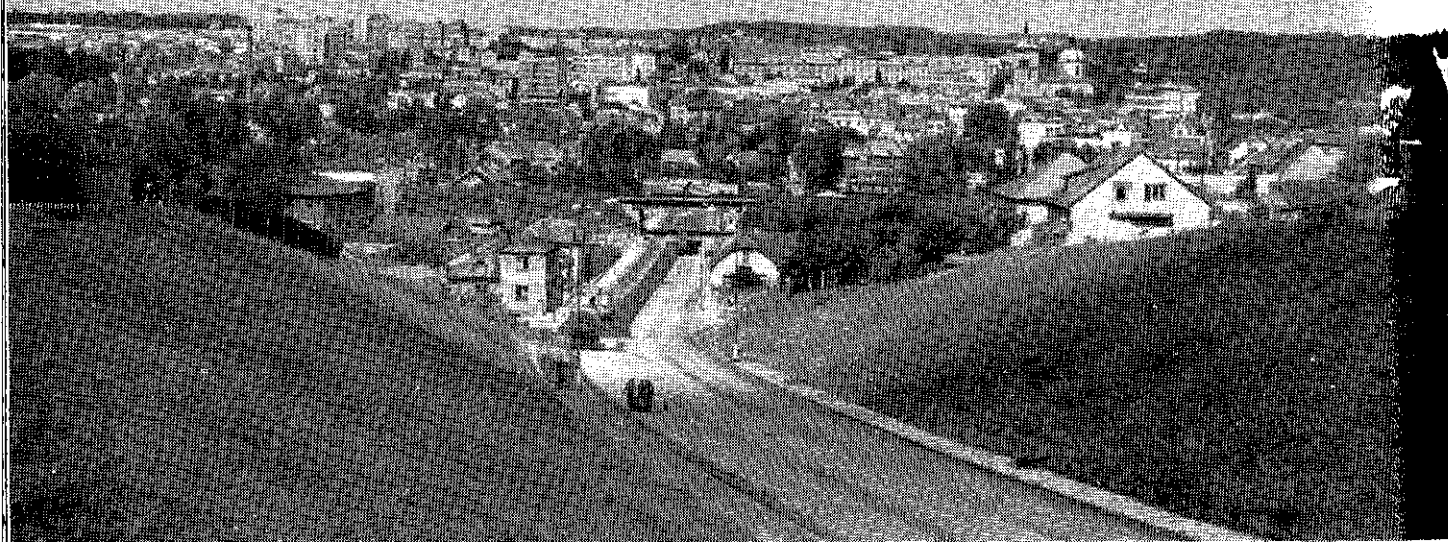
cení vybraných příkladů výškových budov, které byly u nás v poslední době postaveny².

Jen letmý pohled na výstavbu v zahraničí dokazuje, do jaké míry se zde stále více uplatňují výškové budovy a jak jejich podlažnost dále stoupá. V newyorském Manhattanu má 102 pater Empire State Building překonat dvojice mrakodrapů se 110 patry, které mají sloužit jako obchodní centrum; předpokládá se, že zde bude zaměstnáno 50 tisíc zaměstnanců a denně projde budovami 80 tisíc návštěvníků. V Chicagu právě dostavěli 340 m vysokou 100 pátrovou admini-

strativní budovu se dvěma anténami po 105,6 m (celk. výška 445,6 m). V Montrealu byl nedávno postaven nový 38podlažní hotel Chateau Champlain, vysoký 146 m, v Tokiu 47-podlažní hotel (vys. 170 m). V Londýně byly postaveny nové výškové objekty, např. budova Scotland Yardu v blízkosti westminsterského opatství, v Paříži v předměstí Courbovoie 130 m vysoká obytná budova, jež má být spojena se čtyřmi podobnými objekty platem se zahradou, pod níž bude parkovací plocha pro 2000 vozů. V Kolíně n. R. má být postaven 130 m vysoký

Dobříš — vertikální přestavba centra města. Snímek J. Kibic.

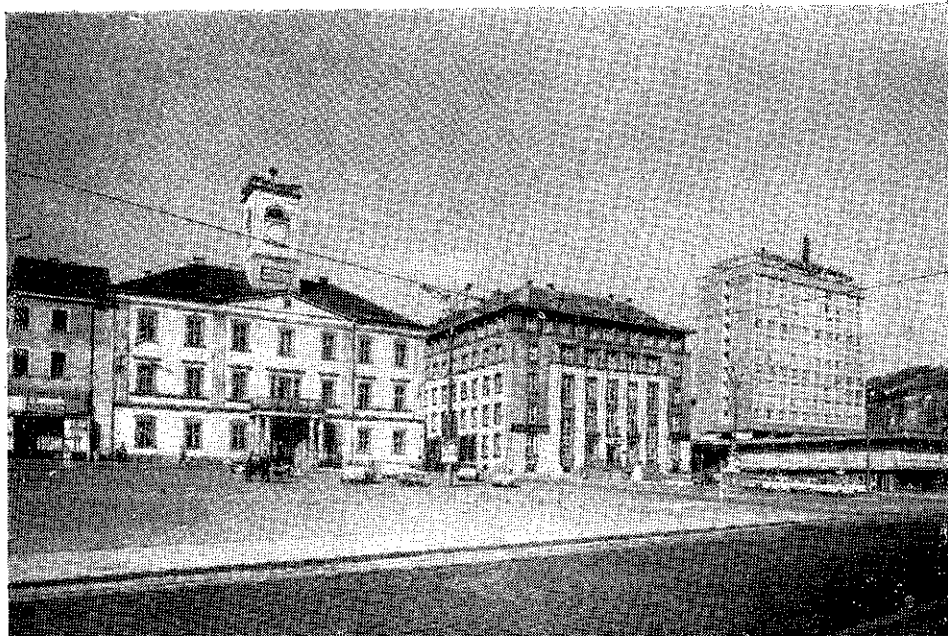

obytný dům se 43 podlažními a 340 byty, 310 garážemi, restaurací, bankou atd. V Berlíně postavili 39ti podlažní hotel, v Drážďanech při nádraží 16ti patrové objekty, v Moskvě další výškové budovy na Kalininově a Leninském prospektu (19 podlaží), hotel Inturist a budovu RVHP. Ve Vídni vznikají v blízkosti historického jádra města nové vertikální objekty; vedle staršího Ringturmu byly na levém břehu Dunaje postaveny v poslední době další budovy. V Budapešti vznikl ve středu města nový výškový hotel, podobně tak v Sofii s 25 podlažními ve východní části parku Svobody. Také v Bukurešti má stát na navrženém náměstí Nicolae Balesca 25podlažní hotel Intercontinental, vysoký 90 m. Vedle využití pro hotely jsou výškové budovy navrhovány pro účely obytné, správní (např. radnice v Montrealu), administrativní atd. V poslední době se s nimi počítá dokonce též pro účely pohřbívání — v japonském Kjotu se dokončuje 10poschodová železobetonová stavba, jež má sloužit jako hřbitov pro 14 312 zemřelých, v Rio de Janeiro se plánuje dvanáctiposchodová budova pro 24 000 mrtvých. Jako výškové objekty se někdy navrhuje i hromadné garáže —

jako např. 11patrová budova garáží v Antverpách pro 1300 aut. — Samostatnou kapitolu výškových objektů tvoří vyhlídkové a televizní věže, které někde překonávají výšku Eiffelovy věže (320 m); patří k nim 333 m vysoká věž u Tokia, 356 m vysoká televizní věž u Alexandrova náměstí v Berlíně, 537 m vysoké telecentrum Ostankino u Moskvy, 550 m vysoká televizní věž v Tokiu, projektovaná 725 m vysoká věž v Puteaux u Paříže. Podobnou věží je i 260 m vysoký Donauturm ve Vídni, Olympia-Turm v Mnichově s restaurací ve výšce 182 m, televizní věž v Londýně atd. Pro tyto věže je charakteristické, že se v jejich určité výšce nacházejí restaurace a kavárny s vyhlídkou na město.

Také u nás byly v poslední době postaveny mnohapodlažní výškové budovy — 22patrová budova v Praze-Strašnicích se 104 byty, 22podlažní stavba v Ostravě v blízkosti nové radnice; v Olomouci se plánuje 24patrová budova Agropaláce, z nové vertikální v Liberci vyniká 78 m vysoký 21podlažní objekt Výzkumného ústavu textilního, v sídlišti v Liberci-Ruprechticích se plánuje stavba 23podlažní budovy, v centru nového Mostu výškový hotel atd. K te-

Havlíčkův Brod — panorama města s výškovými objekty. Snímek K. Kibic.

Ústí n. Lab. — náměstí s radnicí, budovou spořitelny a výškového hotelu. Snímek K. Kibic.

levizním a vyhlídkovým věžím patří 95 m vysoká věž na Ještědu, jež bude též hotelem s restaurací, dále navržená televizní věž na Pradědu, vysoká 162 m; 245 m vysoká televizní věž na Bukové hoře a také na 90 m vysokém pylonu projektovaného mostu přes Dunaj v Bratislavě má být vyhlídková restaurace.

Příčin, proč se navrhuje a prosazuje výstavba

výškových budov, je několik. Pro urbanisty, řešící novou výstavbu města, dovoluje koncepce s vertikálními objekty oproti dřívější stereotypní zástavbě s jednotnou hlavní římsou a valbovými střechami rozmanitější objemové řešení s působivými kontrasty jednotlivých hmot. Z hlediska technologie výstavby umožňuje nasazení mechanizačních prostředků, jež mohou tuto výstav-

Ústí n. Lab. — budova Interhotelu Bohemia v centru města. Snímek K. Kibic.

bu urychlit. K hlavním argumentům, uváděným ve prospěch vertikální koncepce, patří plošná ekonomie. Volné plochy mezi výškovými objekty se využívají pro služby, jako dopravní plochy atd., jež jsou méně náročné na oslunění. Různé teorie města budoucnosti počítají proto vesměs s výškovými budovami. Na druhé straně vertikální objekty přinášejí jiné problémy — sociologické (např. se nedoporučují pro bydlení rodin s dětmi atd.³), bezpečnostní⁴, konstrukční atd. Plošná ekonomie je při konkrétním řešení většinou problematická — např. u sídliště Chmelnice v Praze je při průměrné podlažnosti 4,9 okrsková hustota 284 obyvatel, u Severního města-Bohnic při průměrné podlažnosti 14,9 rovněž 284 obyvatel⁵ — a také ekonomie výstavby vychází u výškových budov horší, v průměru vyšší o cca 30 000 Kčs/byt. jedn. než při běžné výstavbě. Zvláště obtížným úkolem je urbanistické začlenění výškových staveb do organismu města.

Výškové budovy mají i na našem území zajímavou historii. Za první výškové stavby v novodobém slova smyslu lze pokládat domy na náměstí s evangelickým kostelem v Jablonci n. Nis. ze začátku tohoto století, jež se v důsledku svažitosti terénu projevují na dvorní straně — v místě dnešního autobusového nádraží — jako mnohapatrové objekty (až 10podlažní). Zajímavé

jsou také výškové domy v Liberci z doby 1. republiky — dům pojišťovny s kavárnou, dům firmy Baťa z roku 1931 atd. — Celkově byla až do šedesátých let podlažnost budov v našich zemích nízká; k 1. 3. 1961 bylo z celkového počtu 76 % domů jednopodlažních (z toho bytových 9,6 %), 23,2 % domů dvou až čtyřpodlažních (79,7 % bytových) a jen 0,8 % pěti a vícepodlažních (10,7 % bytových)⁶. Po roce 1960 se však podlažnost u nás neustále zvyšuje.

Bylo již dříve zdůrazněno, že výškovou výstavbu je třeba posuzovat v širších vztazích — jednak obecně z hlediska novodobé urbanistické kompozice, jednak z aspektů funkčního řešení sídlištních celků. Z tohoto zřetele lze umístění výškových budov rozlišit na objekty v městském středu a budovy mimo toto centrum. Protože se pak většinou městské centrum kryje s historickým jádrem města a nebo je hist. jádro součástí tohoto centra — dle D. Riedla je z 64 okresních měst českých krajů ve 45 městech centrum přímo v oblasti jádra, v 17 městech se vychyluje z jádra ven a jen ve 2 případech leží mimo jeho prostor⁷ — je zhruba možné rozdělit lokalizaci na umístění uvnitř historického jádra a v jeho zájmovém území. Menší města lze předpokládat i ve výhledu jako monocentrická, naopak u měst středních a velkých je nutné počítat se stupňovitou soustavou center, jak již byla v řadě případů

Plzeň — nová administrativní budova ve středu města. Snímek K. Kibic.

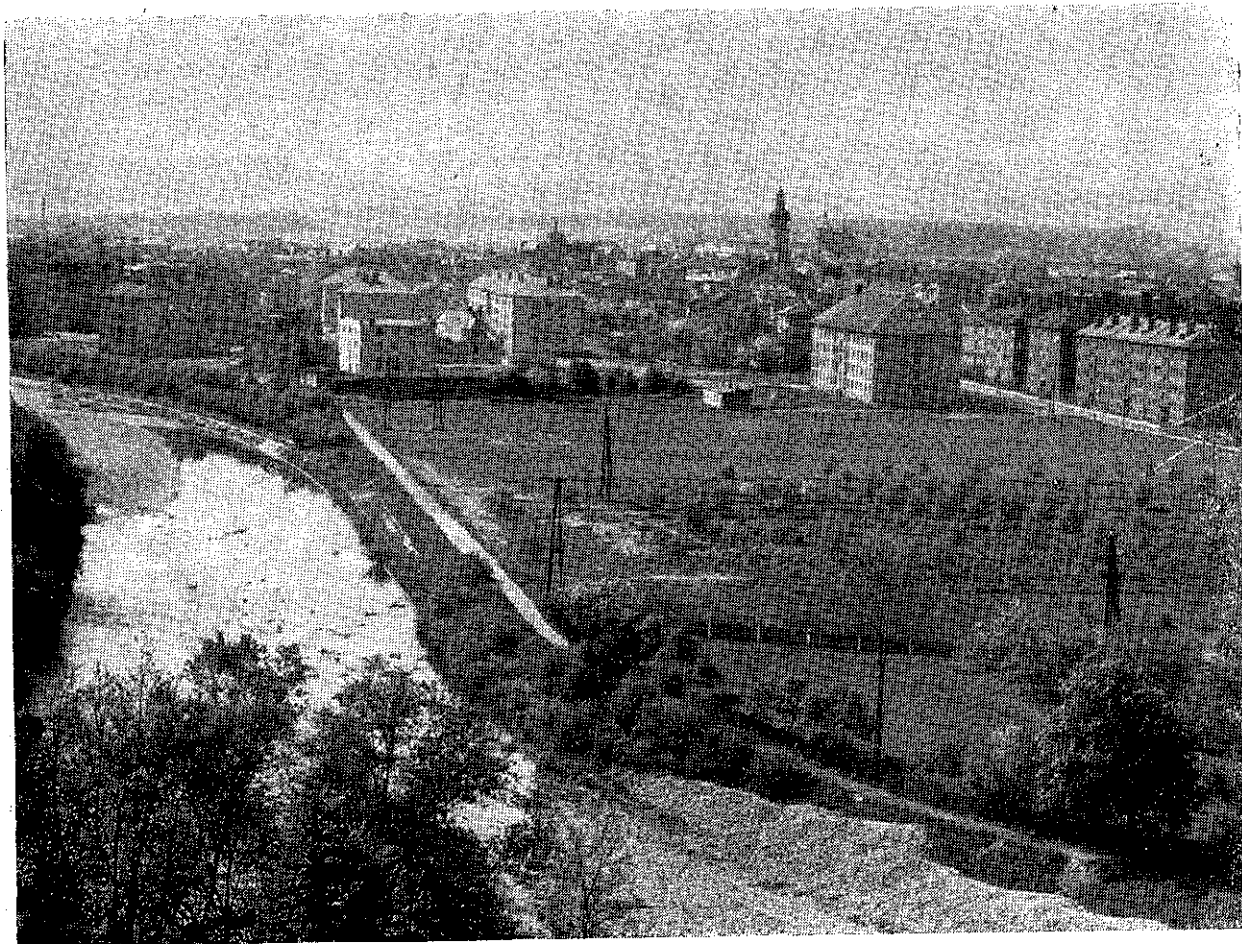

Plzeň — pohled na městské centrum s výškovou administrativní budovou. Snímek K. Kibic.

realizována. Mezi hlavními a sekundárními centry jsou přítomné úzké vztahy z hlediska funkčního i kompozičního. Je proto samozřejmé, že uplatnění vertikálních objektů v podružných centrech není bez vztahů k řešení centra hlavního. Jak známo, vyvolala výškovou výstavbu v amerických a některých jiných městech především obchodní atraktivnost stavenišť v městském centru, a to u nejstarších příkladů při zachování původní šachovnicové uliční sítě města. U nás není centralita městského jádra tak veliká, že by sama o sobě vyžadovala a vyvolávala jeho zásadní vertikální přestavbu. Rovněž tak rozdíl cen parcel v centru města a v jiných jeho částech, v kapitalistických státech tak podstatný, není v našich zemích výrazný. Přesto lze říci, že zejména v hlavních správních střediscích je třeba v centrech předpokládat tendenci ke zvyšování podlažnosti⁸. Tento proces vznikl již na začátku 19. stol. v souvislosti s přeměnou měšťanského domu na dům činžovní, kdy se využívala renesanční a barokní atiková patra k oby-

ným účelům a nastavovala se patra další. Zvyšování podlažnosti se však dotýká kompozice celého historického města, jeho urbanistické skladby. Jinak hlavní historické dominanty našich měst většinou nepřevyšují výšku 70 m⁹.

K první skupině výškových staveb řadíme příklady vertikálních objektů v městských centrech. Při bližším posouzení je možné je dále rozlišit podle jejich urbanistického začlenění na výškové budovy realizované při celkové přestavbě města a na vertikální objekty, uplatňující se v městském jádru jako solitéry. V širším smyslu jde jistě o základní otázky metody přestavby historických měst, a to zejména u výškových budov, vzniklých při celkové přestavbě města. Tato metoda bude vyžadovat jistě samostatný a podrobnější rozbor, a to jak z hlediska obecných zásad, tak konkrétních realizací. — K příkladům přestavby města se zmíněnou koncepcí patří Příbram, Ústí n/Lab. Dobříš a Aš, s částečnou asanací historického jádra Havlíčkův Brod, Děčín i Náchod. Ke zhodnocení jednotli-

Místek — panorama města před přestavbou. Snímek J. Solnický.

vých příkladů je ovšem třeba zdůraznit, že tato přestavba města byla zatím většinou realizována pouze zčásti a že její dokončení má celkový výsledek zlepšit. Přesto však je již nyní možné dospět k některým závěrům, poučným pro urbanistické a památkové řešení jiných měst.

Územní plán města Příbrami počítá s převážnou náhradou nízkopodlažní blokové zástavby výškovými budovami. Zachovávají se zde pouze ojedinělé památkové objekty; nová zástavba na náměstí je koncipována horizontálně, takže děkanský kostel má v jeho prostředí i výhledově dominovat. Příbram nepředstavuje město bez památkového významu; její nepravidelný půdorys byl dán charakterem horního města a členitostí terénu, hlavní hodnotou však zde je barokní překomponování města — umístění poutního místa Svaté hory nad městem, řešení ve třech výškových zónách (předměstí, střed města s kostelem, Svatá hora), funkční a pohledová gradace hodnot, daná jistě dobou svého

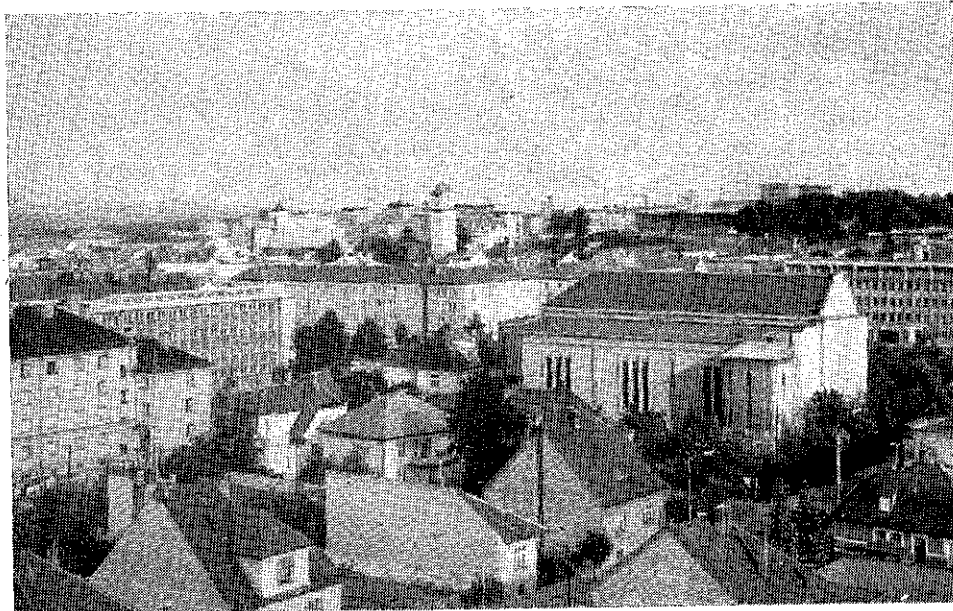
vzniku, ale výtvarně dodnes působivá. Výstavba výškových objektů pod náměstím toto panoramatické vrstvení města narušila a vede k popřené konfiguraci terénu, v době barokní tak působivě využitě. Kdyby měla být realizována i další výšková výstavba na jižní straně centra s 24-podlažní budovou, znamenala by pohledové oddělení města od Svaté hory a úplné poničení jeho urbanistické kompozice. — Ústí nad Labem prošlo v 19. a 20. stol. podstatnou přestavbou s nepříznivými důsledky kapitalistického podnikání — rozrušením historického jádra města, snížením obyvatelnosti v důsledku nevhodného umístění průmyslu i trasování železniční a silniční dopravy, neorganickým nárůstem a porušením přirozených vztahů města a zajímavě modelované okolní krajiny. K tomu dále přistoupila destrukce městského centra na konci druhé světové války. Když se pak stalo Ústí n/L. městem krajským, ještě více vzrostly požadavky na občanskou vybavenost v jeho středu; proto byla

vypracována řada studií centra, směrný územní plán a konečně vypsaná dvoufázová soutěž na přestavbu města. Vítězný návrh — shodně s ostatními soutěžními návrhy — zachovává vedle památkově chráněných kostelů též prostor hlavního náměstí, ale jinak počítá s úplnou výměnou jeho zástavby a se zrušením historické uliční sítě. Urbanistická kompozice zde vychází z kontrastů horizontálně navržené nové zástavby náměstí a na něm umístěných výškových objektů Interhotelu a 14podlažního domu organizací. Děkanský kostel se má znovu uplatňovat v prostoru náměstí a malá podlažnost severní strany náměstí má zdůrazňovat jeho měřítko. Akcentování městského centra vertikálními objekty vychází ze záměru o jeho pohledové a funkční zdůraznění vzhledem k již dříve postaveným výškovým budovám v blízkosti jádra. Zatím byl návrh realizován jen zčásti — byla postavena výšková budova Interhotelu Bohemia s kapacitou 375 lůžek, jehož horizontální křídlo sleduje původní čáru zastavění náměstí. Při významu města v dějinách bude nutné v dalším provést důkladnou analýzu zvoleného způsobu přestavby. Pokud jde o již postavený vertikální objekt hotelu, lze říci, že jeho přílišná hmotnost způsobuje, že nevytváří spolu s děkanským kostelem vhodnou urba-

nistickou skladbu, a navržená výšková budova organizací tuto skutečnost zřejmě nezmění. Přestavba města a náměstí musí také vycházet z harmonického řešení všech zájmů, jež se zde vyskytují, požadavky jednoho zařízení nemají potlačovat ostatní hlediska a městské funkce. — Také v Dobrušce počítá územní plán pouze se zachováním ojedinělých památkových budov, ale jinak s převážnou výměnou zástavby. Je nepochybné, že tato zástavba měla zčásti maloměstský charakter, že se zde prolínaly budovy obytné s hospodářskými, jež nyní vesměs ztratily svůj význam. Také jejich špatný stavební stav vyžadoval naléhavé řešení. Koncepce přestavby města uvažuje zde opět s výškově diferencovaným zastavěním s uplatněním až 16podlažních vertikálních objektů. Historické budovy — především významný zámek a farní chrám — ztratí svou vazbu na bývalé poddanské město a také zajímavé štítové domy na severní straně náměstí mají být převážně asanovány. Navržený postup je problematický též po stránce ekonomické — vyžaduje téměř úplnou náhradu v centru města — především však z hlediska urbanistického a památkového, protože je nepochybně otázkou, zda je při přestavbě malého města vhodný¹⁰. Také v Aši byl střed asanován a nově zastavěn výš-

Místek — panorama města po vertikální přestavbě. Snímek K. Kibic.

Poprad — pohled z
výškové budovy hote-
lu Gerlach na historic-
ké jádro města. Snímek
K. Kibic

kovými budovami. Při nové výstavbě nebyl ani obnoven prostor náměstí.

V některých dalších městech byla vertikální koncepce uplatněna při asanaci části historického jádra města: v Havlíčkově Brodě je to území při Smetanově náměstí, v Náchodě na místě historické uličky na jižní straně jádra, v Děčíně na severní straně města při kostele sv. Václava. — K nejvýznamnějším příkladům patří přestavba části historického jádra v H a v l. B r o d ě při prostoru Smetanova náměstí, nazývaného podle

městské pozemkové knihy z r. 1372 Koňský trh (Forum equorum)¹¹, s pokusem o začlenění památkově chráněného dvojdomu čp. 34 a 35. Urbanistické řešení tohoto prostoru počítá s provázaním výškových obytných budov a horizontálně koncipovaných objektů služeb. Toto pojetí se objevuje v řadě příkladů v cizině (např. obchodní centrum ve Stockholmu, 1962) i u nás (např. v ul. Februárového vítězství v Bratislavě). Jestliže jsme dříve uvedli, že novodobá urbanistická kompozice je založena na principu

Toužim — panorama města s novou
výškovou obytnou výstavbou. Sní-
mek K. Kibic.

Toužim — nové výškové objekty v
městském interiéru. Snímek K. Kibic.

skladby výškově diferencovaných budov na základě these vertikála — mezičlánek — horizontála, kde za horizontálu by bylo možné začlenit památkový objekt¹², neznamena to, že by *každé spojení* výškově diferencovaných budov mělo vytvořit předpoklady pro dobré zapojení nízkých staveb. Naopak, začlenění památkových objektů při tomto kompozičním řešení předpokládá určení vhodných vztahů mezi oběma hmotami a samozřejmě ovlivňuje objemové řešení výškové budovy. Dům čp. 34 a 35 je zde pouze „zachován“. Rozhodující ovšem je, *kde je možné* s touto urbanistickou koncepcí uva-

skromnější měřítko. Je proto zcela proti jeho duchu, jestliže se tyto domy v ulicích nahrazují výškovými budovami, jako tomu je například v N á c h o d ě na jižním okraji městského jádra v prostoru za novou radnicí. Přitom 8podlažní deskový objekt i další věžové domy jsou umístěny ve směru hlavních pohledů na město a zámek na návrší a svým nadsazeným měřítkem snižují panoramatickou působivost historických dominant. Půdorys jádra města byl tím zároveň nepříznivě omezen v podstatě pouze na prostor náměstí. — Také výškové budovy v D ě č í ě v blízkosti barokního kostela sv. Václava na-

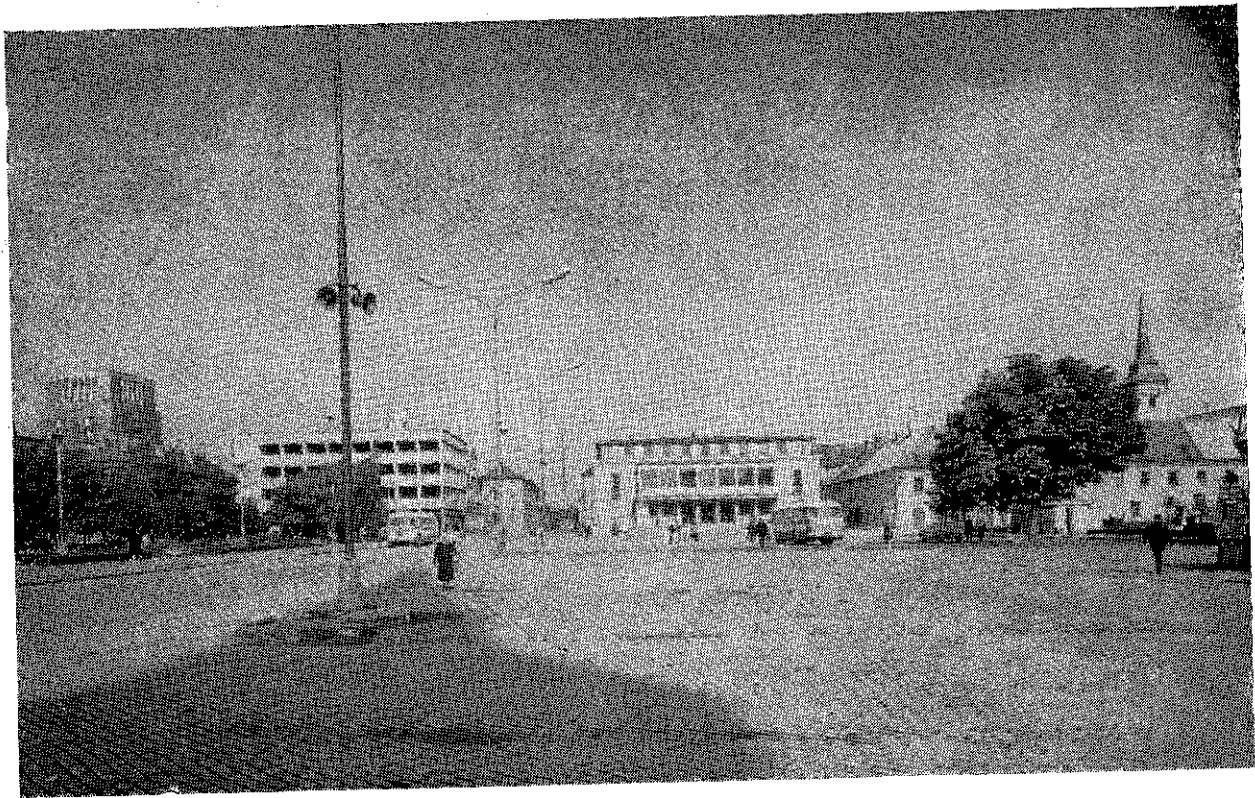

žovat. Smetanovo náměstí v Havlíčkově Brodě bylo středem staré slovanské osady a do poslední doby si zachovalo zástavbu poloměstského charakteru. Čím se zde situace lišila od jiných měst, bylo zapojení této obce spolu s vedle založením gotickým městem do městských hradeb. Současný stav zástavby na Smetanově náměstí vyžadoval uváženou přestavbu, ale realizovaná výšková výstavba působí v městském interiéru i panoramatu zcela cize a znamená urbanistické narušení tohoto významného města. — Pro historické město je charakteristické, že na náměstí stojí budovy monumentálnější, kdežto v postranních ulicích mají jednotlivé měšťanské domy

rušily dálkové pohledy na město od severozápadu a nejsou ani příznivé ve vztahu k tomuto významnému kostelu.

V dalších městech dochází k umístění výškových budov jako solitérů při zachování převážné části historické zástavby i uliční sítě. Jejich lokalizace vychází z úsilí architektů o pohledové posílení městského centra. Jak již bylo výše uvedeno, rozšíření intravíánu města a zvýšení podlažnosti jeho zástavby oslabuje působivost městských dominant; proto urbanisté usilují o akcentování centra uváženými výškovými objekty.

Tento záměr je pochopitelný zejména u velkých měst, jakým je P l z e ň. V poslední době

Nové Zámky — náměstí s novým výškovým objektem.
Snímek K. Kibic.

zde byla postavena 56 m vysoká administrativní budova; nachází se mimo historické jádro a její nejbližší okolí bude ve výhledu přestavěno. V zásadě lze s lokalizací výškové budovy v dané situaci souhlasit. Ačkoliv je věž arciděkanského kostela nejvyšší historickou dominantou v Čechách, město leží v podstatě v rovině a výšková budova zde může centrum města vhodně zdůraznit. Obecně lze připomenout, že historické panorama našich měst bylo většinou bohatší, než je v současné době — uplatňovaly se v něm např. též městské brány, v 19. století převážně zbořené, jež byly někdy velmi hmotné (např. v Novém Jičíně). V Plzni navíc bylo panorama města ochuzeno o výraznou dominantu dominikánského kostela, zbořeného v 18. století, který se měřítkově dokonce blížil farnímu chrámu. Novodobé vertikální akcentování městského centra má tedy někdy nahradit původní dominanty. Je samozřejmé, že úměrně s měřítkem budovy je nutné věnovat zvýšenou pozornost jejímu architektonickému řešení; při výškovém objektu je také důležité jeho citlivé obrysové ukončení, významné v dálkových pohledech města — u výškové budovy v Plzni toto ukončení postrádáme. — Při přestavbě hlavního náměstí v Opavě,

jež bylo na konci války v r. 1945 těžce postiženo, využívá se nové výškově diferencované zástavby ke zdůraznění hlavních dominant na náměstí — gotického farního chrámu a městské hlásky. Novostavba na náměstí je horizontálně pojatá a dává tak vyniknout historickým dominantám; ve druhém plánu se nachází výšková budova, která je v pohledech z náměstí potlačena, ale v městském panoramatu vystupuje příliš hmotně. — V N o v ý c h Z á m c í c h na Slovensku slouží výšková budova zároveň jako městská vodárna: nad 9 obytnými podlažními nachází se vlastní vodní nádrž, jejíž forma ustupujícího patra změkčuje obrys objektu. Přestavba města, vývojově tak důležitého v dějinách našeho renesančního urbanismu, vychází ze zásad respektování památkově chráněných objektů a městského půdorysu. Věžový objekt se nachází ještě uvnitř původního historického jádra města na jeho západní straně. Jeho uplatnění v prostoru náměstí jako protiváhy bývalého klášterního kostela je příznivé, budova se velmi vhodně připojuje k ostatním dominantám a panorama města, jež se nachází v rovině, působivě zdůrazňuje. — V K o š i c í c h se v poslední době staví v blízkosti historického jádra výšková budova

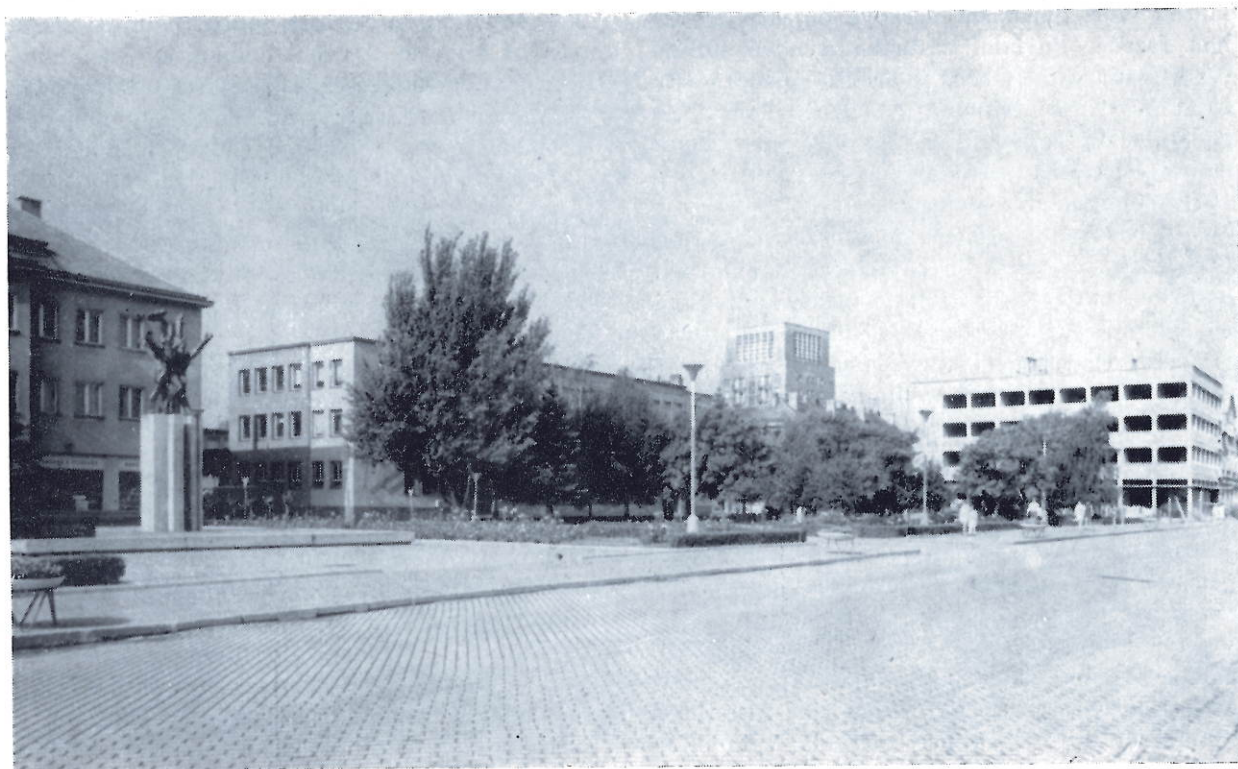
Interhotelu a jeho hmota bude vedle dómu nejvýraznější dominantou celého města. — Akcentování městského centra výškovými objekty bylo také záměrem při přestavbě středu města Místku. Věže farního a klášterního kostela nepostačovaly již ovládat centrum podstatně rozšířeného města a byla zde jistě dobrá příležitost pro jeho zvýraznění novými úměrnými dominantami. Ačkoliv jsou zde výškové novostavby, umístěné na původním předměstí, bodovými objekty, jejich uplatnění v městském panoramatu je velmi nepříznivé — tyto budovy opět netvoří s historickými dominantami skladbu, jsou jako by postaveny proti sobě, jako je tomu už ve dříve hodnoceném Sokolově. K dalším příkladům výškových budov v městském centru lze uvést hotel Karpaty v Trnavě, vertikální objekt v Rožnově atd.

Ke druhé skupině výškových staveb patří budovy v podružných centrech měst a v nových okrajových čtvrtích. Na rozdíl od první skupiny jde převážně o budovy obytné. Jejich vztahy k historickému jádru města a k památkovým objektům jsou většinou méně výrazné, přesto však není možné je zcela opomenout. Ve Žďáru n. Sáz. byla nad sídlištěm z padesátých let, řešeným podle tehdejších zásad v jed-

notné výšce a s valbovými střechami, postavena nová výšková budova, která tomuto sídlišti dominuje, aniž by konkurovala historickým dominantám. Jako výškové budovy se někdy navrhuje též novostavby hotelů. V tomto pojetí byla u nás postavena řada staveb, jako např. hotel Continental v Brně, Hutník v Košicích, Gerlach v Popradě, hotel v Banské Bystrici. V posledním podlaží výškových hotelů se obvykle umísťuje restaurace s terasou s působivým výhledem na střed města. Je tomu tak např. u hotelu Gerlach v Popradě, s pohledem směrem jižním na město, směrem severním na Vysoké Tatry.

Výstavba výškových objektů u malých měst přináší další problémy. Vzhledem k malé podlažnosti centra těchto měst jsou rozdíly s vertikálními objekty nových sídlišť příkřejší, tato sídliště jsou blíže k historickému jádru a vyšší vybavenost se v nich nebuduje, ale doplňuje do hlavních center. Největším problémem je ovšem měřítkové navázání nové výstavby; někteří představitelé města shledávají ve výškových objektech budovy, jež architektonicky vyjádří přestavbu malého města v město velké. Ve skutečnosti mohou vertikální objekty při této juxtapozici ještě více zdůraznit maloměstský charakter řešené obce. Do jisté míry působí takto nová vý-

Nové Zámky — pohled na část náměstí a výškovou budovu v centru města. Snímek K. Kibic

stavba v Toužimi na severní straně města, kterou tvoří 8podlažní deskové objekty, za sebou řazené. Původní zástavba a nové sídliště představují v městském interiéru i panoramatu dva od sebe měřítkově oddělené útvary. — Uplatnění výškových objektů v malých městech mělo by být vždy uváženo¹³ a „manhattanisace“ Dobříše je zde jistě poučná.

Velký význam při stavbě a umístění výškových budov představuje konfigurace terénu. Při zakládání měst byl terén často využit ke zvýšení jejich obranyschopnosti, takže mnohá historická města se nacházejí na vyvýšeninách — jako např. Vysoké Mýto či Tábor. Jindy se využilo více toků řek a města se nacházejí spíše v rovinách — např. České Budějovice, Plzeň. Pokud okolní terén vedle historického jádra města stoupá, výškové budovy zde umístěné jsou takto ještě více zdůrazněny; právě zmíněná nová výstavba v Toužimi je „pouze“ 8podlažní, ale stoupající terén ji zde velmi akcentuje. Urbanisté proto většinou navrhují výškové budovy spíše v nižších polohách a teoreticky pak zdůvodňují, že nová vertikální výstavba neohrozí městské historické panorama. Tato koncepce obvykle vyhovuje;

přesto chceme upozornit na některé příklady, kde neplatí. Jde o města, jejichž jádra se nacházejí na kopcích, s velmi hodnotným panoramatem. Za „historické“ zde lze považovat nejen jejich dominanty a zástavbu, ale i onu polohu, jež tyto dominanty podtrhuje. U Mělníka, který je výrazným příkladem města uvedeného typu, byly v poslední době postaveny nové výškové objekty na jižní straně od historického jádra města v prostoru při starší obytné výstavbě mezi jádrem a Rousovicemi. Jejich lokalizace se zdůvodňovala vytvořením slavnostního vstupu do města s tím, že římsy těchto budov jsou přibližně na úrovni vchodu do zámku, takže městské panorama nemají ohrozit¹⁴. Situace je ovšem (obecně) složitější — výškové budovy v popředí vyznívají vždy monumentálněji a jako vyšší vzhledem k nízkému horizontu běžných pohledů. Půvab Mělníka a jeho plošně nevelkého historického jádra spočívá m. j. v jeho poloze na kopci, odkud ovládal široké okolí. Je sice pravda, že výškové objekty umožňují oproti souvislé zástavbě průhledy, v nichž se více méně objevují městské dominanty i panorama, vytvářejí však zároveň měřítko, které je pro uvedené hodnoty v Mělníce

Mělník — novostavba výškové budovy při nemocnici. Snímek K. Kibic

velmi nepříznivé. Silueta města a jeho panorama, ovládané věží proboštského chrámu, Pražské brány, radnice i kapucínského kostela a starou věží vodárenskou, byly tak narušeny. Přitom se nedomníváme, že by daná situace zcela vylučovala možnost uplatnění výškových budov — jejich řešení však bylo otázkou míry, jejíž porušení sledujeme již u výstavby 7podlažních deskových objektů pod evangelickým kostelem v etapě Mělník — střed.

Zkušenosti ukazují, že u měst s výrazně hodnotným historickým panoramatem, jakými jsou např. Vysoké Mýto, Čáslav, Bruntál, Tábor aj., by neměla být uplatněna vertikální koncepce výstavby a nebo je v omezené a detailně prověřené míře.

K výškovým budovám také patří síla, jež se u nás v poslední době budují v četných případech (Planá u M. L., Mělník, Toužim, Spišské

Mělník — panorama města s novou vertikální výstavbou. Snímek K. Kibic.

Vlasy atd.). Vzhledem k tomu, že se stavějí při vzdáleném nádraží, není jejich vztah k městskému centru bezprostřední; někde se však nádraží nachází v poměrné blízkosti centra a budova síla pak zde výrazně vystupuje (Šternberk na Mor.). V každém případě se síla významně uplatňuje v krajině a je nutné je posuzovat i z tohoto hlediska — nemělo by jít pouze o utilitárně řešené objekty, ale jejich architekturu je třeba věnovat náležitou pozornost.

Z uvedených příkladů je patrné, že některá řešení vertikální výstavby jsou příznivá, jiná nevyhovující. Městské panorama není jistě jednou provždy dáno, ale vzniklo během dlouhodobého vývoje města; někde představuje již uzavřené hodnoty, jinde lze předpokládat jeho další rozvíjení. Nežádá respektují urbanisté, navrhující přestavbu města, pouze památkově chráněné budovy; jak známo, historické město představuje většinou hodnotný sídelní útvar, který by mohly výškové objekty v jeho struktuře i panoramatu narušit. Je proto nutné na jedné straně zajistit odpovídající formu jeho památkové ochrany, na druhé straně vycházet při návrhu přestavby vedle jiných rozborů též z historicko-urbanistické analýzy města, z vysledování kladných hodnot jeho vývoje. U Příbrami např. nejsou tedy památkově cenné pouze jednotlivé chráněné budovy, ale též barokní transformace města, jeho urbanistická skladba. Je třeba věnovat podstatně větší pozornost prověření navrhovaného řešení výškových budov, požadovat na projektantech přesvědčující panoramatické záběry z pohledově exponovaných míst. Pokud se v některých případech ukáže možnost umístění výškových budov při městském centru, je přitom nezbytným předpokladem vytvoření příznivé kompoziční skladby s historickými dominantami. Vertikální koncepce není také vhodná pro všechna města a zisk z ní může být v konkrétních případech podstatně menší než ztráty. Jinak řešení mohou být různá, ale onen kladný „obraz města“, který měl na mysli Zdeněk Wirth, musí zůstat zachován.

POZNÁMKY

1 Zdeněk Wirth: Stavební rytmus malého města. Styl I. (1909), str. 327.

2 Navazujeme na naše předchozí pojednání (K. Kibic: K problematice výškových staveb v historických jádrech měst a v jejich zájmovém území, Památková péče 1967, str. 139–149); realizace některých v něm posuzovaných výškových budov nám nyní dovoluje podrobnější hodnocení (Příbram, Ústí n. L., Mělník), zejména však je možné rozbor rozšířit o další příklady.

3 Viz četné sociologické studie v literatuře, např. L. Macková, Bydlení ve výškových domech, Nová Praha, 24. XI. 1966, str. 6.

4 Zejména nebezpečí požáru — u nás např. požár Spodlažního domu v Havířově v r. 1968. V Londýně nařídilo ministerstvo bytové výstavby po zřícení výškového domu na Ronan Point vystěhování tří 20podlažních domů se stejným konstruktivním systémem. Atd.

5 Jan Skokánek: Vysokou nebo nízkou zástavbu? Čsl. architekt XII. (1966), č. 23, str. 3.

6 Alois Andrlé, Miroslav Pojer, Ota Ullmann: Byty a bydlení v Československu, Praha 1967, str. 39.

7 Kolektiv SÚRPMG, Urbanistická problematika městských center v prostoru historických jader. Studijní výzkumný úkol, Brno 1965.

8 Karel Strejce: Přestavba městských center, VÚVA Brno 1967, str. 103.

9 K nejvyšším historickým dominantám patří u nás věž dómu v Olomouci (106 m), arcidělkanského kostela v Plzni (102 m), dómu sv. Víta v Praze (96 m), věže Týnského chrámu v Praze (80 m), Černá věž v Českých Budějovicích (78 m), věž farního kostela v Soběslavi (78 m) a j.; na Slovensku věž chrámu ve Spišské Nové Vsi (87 m), dómu sv. Martina v Bratislavě (79 m) atd..

10 Vertikální přestavbu Dobříše kritizuje prof. V. V. Štech v článku Velké malé věci, Listy č. 5, 5. XII. 1968, str. 10.

11 Zdeněk Strejtný: Studie k historickému vývoji staré osady Brodu a domů čp. 34 a 35 na Smetanově náměstí. Rukopis, Praha 1968.

12 Karel Kibic: K problematice výškových budov, Pam. péče 1967, str. 148.

13 Neuvážené uplatnění výškových budov v malých městech kritizoval prezident republiky L. Svoboda v rozhovoru s architekty, jak se o diskusi zmiňuje Ivan Khun: „V rozhovore též poznamenal, že sa mu nepáči, keď sa aj v malých mestečkách stavajú „vežáky“ a nemyslí sa na krajinný obraz a iný spôsob bývania“. Čsl. architekt, č. 6, 13. XII. 1969, str. 2.

14 Miroslav Cajthaml: Nová výstavba Mělníka. Architektura ČSSR, roč. 25, 1966, str. 529–536.